

До проблеми вироблення системи способів перекладу стилістично маркованих лексичних одиниць

У роботі розглядається можливість вироблення типології способів перекладу стилістично маркованих лексичних одиниць у рамках проблеми уніфікації перекладознавчої термінології.

Сучасне перекладознавство позначене бурхливим розвитком широкого спектру лінгвістичних, культурологічних, дискурсивних напрямів, кожен з яких потребує термінологічної бази. Водночас спостерігається відсутність єдиної класифікації прийомів перекладу.

Метою роботи є вироблення типології способів перекладу стилістично маркованих лексичних одиниць. Зазначена мета передбачає вирішення таких завдань:

проаналізувати сучасні типології способів перекладу, які можуть бути використані для відтворення стилістично маркованих лексичних одиниць;

виробити систему способів перекладу стилістично маркованих лексичних одиниць;

апробувати вироблену систему на матеріалі перекладу літературних алюзій.

Об'єктом роботи є стилістично марковані лексичні одиниці в промовах політичних лідерів та аналітичних статтях на політичну тематику та їх відтворення в англомовних перекладах. Предметом роботи є система способів перекладу зазначених одиниць.

Аналіз концепцій відтворення алюзивних та метафоричних одиниць [1; 2; 3; 4; 5] свідчить про відсутність єдиної класифікації способів перекладу в перекладознавстві. Більшість номенклатур базується на моделі, яка запропонована канадськими дослідниками Ж.П. Віне та Ж.Дарбельне [6: 30-42]. Модель передбачає виокремлення двох стратегій прямого та непрямого перекладу, в рамках яких функціонують певні трансформації. Прямий переклад представлений такими перетвореннями: запозичення, калькування, буквальний переклад. Запозичення є вираженням звукової або літерної форми одиниці іншою мовою. Калькування полягає у буквальному відтворенні слова або словосполучення. Буквальний переклад є дослівним перекладом речень. Непрямий переклад оперує такими трансформаціями як транспозиція (граматичні трансформації), модуляція, еквіваленція, адаптація. Модуляція охоплює всі перекладацькі перетворення, в основі яких знаходиться метонімічне перенесення, а також заміну символу. Еквіваленція представлена перекладом фразеологізмів при відсутності повного еквіваленту, тобто полягає у заміні плану вираження при збереженні змісту. Адаптація є трансформацією, яка відтворює одиницю з урахуванням особливостей культури оригіналу та перекладу.

Відсутність єдиної класифікації перекладацьких трансформацій спонукала виробити систему способів перекладу стилістично маркованих лексичних одиниць, в основі якої знаходиться ступень відтворення стилістичної інформації та ступень співвідношення орієнтації перекладу на текст оригіналу та читача перекладу. На основі системи Ж.П. Віне та Ж. Дарбельне пропонується чіткий поділ всіх трансформацій на 3 основні групи: прямий переклад, непрямий та комбінований. Ми вважаємо, що потрібно окремо виділяти метод комбінованого перекладу, який найбільш відповідає виконанню основного завдання перекладача – вирівнюванню міжкультурного „фактору у перекладі” [7: 130].

Прямий переклад дозволяє зберегти стилістичне маркування одиниць та є текстоцентричним. До прямого перекладу належать транскрипція, транслітерація, калькування, заміна словниковими еквівалентами. Непрямий переклад, який представлений експлікацією або описовим перекладом, орієнтується на реципієнта та нівелює стилістичне маркування тексту. Комбінований переклад дозволяє відтворити стилістичне маркування засобами, які полегшують розуміння тексту. Комбінований переклад представлений генералізацією, конкретизацією, заміною символу, компенсацією, комбінуванням калькування (або транскрипції) з коментарем. Запропонована система перекладацьких трансформацій слугує інструментом аналізу способів відтворення стилістично маркованих лексичних одиниць, ступеня збереження стилістичного маркування, втрати інформації.

За допомогою виробленої системи розглянемо основні способи англомовного перекладу літературних алюзій, які належать до національної енциклопедії. При відтворенні літературних алюзій домінує комбінований переклад (33%). Буквальний переклад образних одиниць супроводжується додаванням інформації про походження інтертексту (*hero of a Soviet animated cartoon, described by the noted Russian fabulist, Korney Chukovsky's nursery rhyme*), поширеним цитуванням тексту. Так, в українському політичному дискурсі певну історію використання отримав образ кота Леопольда з радянського мультиплікаційного фільму для негативної або позитивної оцінки В. Ющенка [8: 43]. У наступному висловлюванні образ використано для критики позиції президента, відсутності сильних, рішучих дій. При перекладі газетних текстів ця інтертекстуальна одиниця відтворюється буквально *Leopold the Cat* із додаванням коментарю. В коментарі представлено семантичний контраст образу – кіт, як хижак за природою не має благи про щось (*appealed for friendship*).

Із настанням епохи «українського парламентаризму» Президент зайняв позицію чогось середнього між страусом і котом Леопольдом [День 21.07.2006].

As the era of "Ukrainian parliamentarianism" was ushered in, the president assumed the position of something in between an ostrich and Leopold the Cat (hero of a Soviet animated cartoon, who appealed for friendship — Ed.) [The Day Weekly Digest 25.07.2006].

Як комбінований переклад кваліфікується перекладацький прийом компенсації. Цей прийом спрямовано на відтворення стилістичного маркування одиниці іншими засобами, серед яких використання метафор, фразеологічних одиниць, парних синонімів. Так, наступний приклад демонструє збереження зоометафори при перекладі алюзії з байки І.Крилова. Образи *лебідь, щука і рак* генерують негативну оцінку співпраці різних політичних сил, які займають ключові позиції влади.

Незважаючи на чотири вектори діяльності Президента, «лебідь, рак і щука» не заважатимуть возу рухатися вперед [День 2.07.2005].

У перекладі експліковано об'єкт оцінювання *various political forces* та наслідки діяльності цього об'єкту *Things are taking their normal course*. Стилiстичне маркування оригіналу та негативна оцінка взаємовідносин політичних сил відтворюється зоометафорою, яка засвоєна цільовою мовою *are snarling and snapping at each other*. Одиниці *to snarl, to snap at* проєктують образ агресивної собаки на поведінку політиків для передачі значення „різка критика, вербальна агресія” [9: 570].

Things are taking their normal course, even though various political forces are snarling and snapping at each other. Even with the president's highly controversial "four vectors" we're making progress [The Day Weekly Digest 5.07.2005]

Прямий переклад літературних алюзій (28,8%) використовується при перекладі літературних алюзій, образність яких прийнятна для цільової культури та легко декодується за допомогою тексту. Так, наступна алюзія з пісні відтворена прямим перекладом, оскільки метафора родини відома в приймаючій культурі. Референції інтертексту до відомих українських політиків без перешкод декодуються у тексті.

«Папа может все, что угодно, только мамой не может быть...» [ДТ 12 — 18.07.2008]

"Dad can do everything but turn into mom..." [ZN 12 — 18.07.2008]

Наступна алюзія з пісні генерує прийнятну для цільової культури спортивну метафору, що дозволило використати прямий переклад. Речення перед інтертекстом також містить спортивну метафору, яка дослівно відтворена у перекладі.

«Первый тайм мы уже отыграли...» [ДТ 12 — 18.07.2008]

"We have played the first half..." [ZN 12 — 18.07.2008]

Експлікація (22 %) використовується при перекладі літературних алюзій, які мало відомі у цільовій культурі. Наступний приклад демонструє експлікацію інтертекстуального елемента, який створює референцію до вірша російського поета Ф.Тютчева "Умом Россию не понять..." Алюзія використана для критики сучасної політичної концепції російської суверенної демократії.

Звичним стало сприйняття Росії як авторитарної енергетичної держави, де є засилля силовиків на верхніх щаблях влади й практикується форма ексклюзивного державного устрою у вигляді «суверенної демократії», в якій «особенная статъ» і яку «аршином общим не измеритъ»... [ДТ 19.07 — 1.08.2008].

У перекладі семантика алюзій представлена експлікацією *a unique form*. Негативна оцінка російської влади зберігається завдяки відтворенню пейоративу *авторитарної/authoritarian*.

In the common stereotyped view, Russia appears to be an authoritarian energy state with military and law enforcers dominating the highest echelons of power and practicing a unique form of government called "sovereign democracy". [ZN 19.07 — 1.08.2008]

Запропонована система способів перекладу стилістично маркованих лексичних одиниць продемонструвала себе як дієвий інструмент аналізу особливостей відтворення літературних алюзій. Система потребує апробації на матеріалі інших лексичних одиниць, які позначені стилістичною транспозицією.

Література

1. Тороп Пеэтер. Тотальный перевод. – Тарту : Изд-во Тартуского ун-та, 1995. – 220 с. 2. Денисова Г. В мире интертекста: язык, память, перевод / Предисловие С. Гардзонио; Предисловие Ю.Н. Караулова. – М.: Азбуковник, 2003. – 298 с. 3. Грек Л.В. Интертекстуальність як проблема перекладу (на матеріалі англомовних перекладів української постмодерністської прози) : Автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. філол. наук: 10.02.16 – К., 2006. – 19 с. 4. Казакова Т.А. Практические основы перевода. – СПб: Союз, 2005. – 320 с. 5. Newmark, Peter A Textbook of Translation. – Pearson Education Limited Eighth impression, 2003. – 294 p. 6. Vinay, Jean-Paul and Darbelnet, Jean. Comparative Stylistics of French and English / Translated by C. Sager and M.J. Hamel.– Amsterdam: John Benjamins, 1995. – 358 p. 7. Попович, Антон. Проблемы художественного перевода. Пер. с словац. И.А.Бернштейн и И.С.Чернявской. – Москва: Высшая школа, 1980. – 200 с. 8. Ставицька Л. Дискурс Помаранчевої хвилі // Дивослово. – 2006. – № 1. – С. 42-45. 9. Wilkinson P.R. Thesaurus of Traditional English Metaphors. Second edition. – London and New York: Routledge, 2002. – 2009 p.